

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента **Бойка Віталія Борисовича**, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри правосуддя та філософії Сумського НАУ на дисертацію **Кузьменко Кристини Олександрівни** «Принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві», що подана на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

1. Актуальність теми дисертації.

Конституційний Суд України у Рішенні від 30.01.2003 р. №3-рп/2003 (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора), Конституційний Суд України вказав: «правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах». Як науковці, так і практики відмічають, що до основних проблем в діяльності судової системи України відносяться, зокрема, низький рівень довіри суспільства, перевантаженість, недосконалість законодавства, наявність юрисдикційних проблем.

Судова система України та суміжні правові інститути існують для захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави шляхом своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права. Актуальність теми роботи не викликає сумнівів та продиктована сучасним станом судової реформи в Україні. Остання не обмежується формуванням нового суддівського корпусу, а безпосередньо торкнулася процесуального законодавства.

Окремі аспекти протидії зловживанню процесуальними правами в цивільному судочинстві досліджували такі вчені-процесуалісти та юристи-практики як С. С. Бичкова, К. В. Гусаров, В. В. Комаров, В. А. Кройтор, Д. Д. Луспеник, Ю. Д. Притика, М. П. Курило, О. С. Ткачук, Т. А. Цувіна та інші. Проте, в нашій державі йде пошук оптимальної моделі побудови судової влади та ефективного судочинства. Принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами вперше був законодавчо закріплений лише у 2017 році, хоча запровадження відповідальності за неналежну процесуальну поведінку було очевидним як для науковців, так і для практиків. Отже, попередні дослідження даного питання мають бути продовженими, а реалізація принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві триває.

Вибір теми дисертаційного дослідження був зроблений з огляду на практичний досвід та коло наукових інтересів дисертанта. Останній, зокрема, звертає увагу на загальнотеоретичні, історичні та практичні аспекти предмету дослідження, значну увагу приділяє підготовчому

провадженню, тим проблемам, які стоять перед судом на стадії підготовки справи до судового розгляду. В рамках обраної теми дослідження К.О. Кузьменко проведено аналіз історичного розвитку принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві, а також аналізу типових зловживань процесуальними правами та заходів процесуальної відповідальності за недобросовісну поведінку, що, на нашу думку, має вже найближчим часом посприяти оптимізації процесуального законодавства.

2. Зв'язок роботи з науковою тематикою.

Дисертаційне дослідження здійснювалося в рамках науково-дослідницької роботи кафедри правосуддя та філософії юридичного факультету Сумського національного аграрного університету «Науково-прикладні проблеми цивільного, адміністративного, кримінального, господарського права та процесу» (номер державної реєстрації 0121U107740). Дисертант виступає співвиконавцем вказаної науково-дослідницької роботи. Окремі ідеї та результати дисертаційного дослідження використовувались у ході навчального процесу.

3. Наукова новизна та теоретичне значення дисертації.

Дисертація є одним із перших досліджень, в якому комплексно, на основі здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, норм законодавства, розкрито зміст та особливості принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві.

Сформульовані автором в дисертаційному дослідженні положення, висновки та пропозиції характеризуються необхідними елементами наукової новизни. Зокрема, розглянуто історичний аспект недобросовісної поведінки учасників судочинства, виокремлено етапи розвитку принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами.

Дисертант надає авторське визначення та розглядає питання про співвідношення таких категорій, як «цивільне процесуальне правопорушення» та «зловживання цивільними процесуальними правами».

Автор пропонує розробити та ввести в обіг єдине, уніфіковане поняття «зловживання цивільними процесуальними правами». К.О. Кузьменко розглядає сутність зловживань процесуальними правами через намагання досягти неправомірних цілей, завдати шкоду інтересам учасників судочинства та його меті.

Дисертант робить спробу визначити сутність зловживань процесуальними правами в т.ч. через такі критерії : знання (доведення до суду інформації, що не відповідає дійсності) та дії (активна процесуальна поведінка або бездіяльність, що мають на меті вихід за межі суб'єктивних прав). Відтак, робиться висновок про те, що при кваліфікації процесуальної поведінки як «зловживання цивільними процесуальними правами» необхідно враховувати низку моментів, зокрема, противоправну мету, а також невиконання обов'язку добросовісного використання просувальних прав.

Заслужують на підтримку вдале використання в роботі актуальної судової практики.

Автор обґрунтовує в дослідженні думку про те, що зловживання процесуальними правами завдає майнову шкоди учасникам справи, авторитету суду, впливає на завантаженість суддів.

У підрозділі 2.3 дисертаційного дослідження розкриті типові види порушень принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами на різних стадіях цивільного процесу, що є орієнтиром для майбутніх змін у процесуальному законодавстві. Автором проведений ґрунтовний аналіз поглядів різних науковців у питанні класифікацій зловживань процесуальними правами.

К.О. Кузьменко пропонує також розглядати (згрупувати) зловживання процесуальними правами в залежності від стадії проходження цивільної справи в суді.

Окрім того, автор наводить актуальну судову практику та проводить аналіз зловживань процесуальними правами з боку таких учасників судового процесу як представники сторін, прокурори та адвокати, вказує на можливі шляхи запобігання цьому явищу.

Вважаємо, що обґрунтованими та детально аргументованими є також інші положення наукової новизни, викладені К.О. Кузьменко у дисертаційному дослідженні.

4. Практичне значення результатів дисертації.

Викладені теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – для продовження наукової розробки принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві;
- у законопроектній роботі – при внесенні змін до чинного процесуального законодавства;
- у правозастосовчій практиці – для використання судами та учасниками судового процесу при обґрунтуванні судових рішень, при захисті прав, свобод чи інтересів в межах розгляду конкретних справ;
- у навчальному процесі – у ході викладання навчальної дисципліни «Цивільний процес».

5. Структура та зміст дисертації, відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Структура дисертаційного дослідження відповідає визначеній меті та поставленим завданням дослідження, робота складається із трьох розділів по 4, 3 і 2 підрозділів відповідно. Роботі притаманна логічна довершеність і цілісність. Використані ідеї, результати та тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Раціональна та внутрішньо узгоджена структура

дисертаційної роботи обумовлює належний ступінь обґрунтованості результатів дослідження.

За результатами аналізу звіту перевірки на плагіат на наявність текстових запозичень (програма Strikeplagiarism) дисертаційна робота Кузьменко Кристини Олександрівни на тему «Принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві» є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень п. 9 згідно постанови КМУ від 12.01.2022 № 44. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Розроблені автором і викладені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають високий рівень обґрунтованості. Дисертант опрацював та використав 198 джерел, серед яких є праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, нормативно-правові акти, судова практика.

Дисертант критично осмислює здобутки інших науковців, висловлює своє ставлення до проблемних питань. Використання в процесі дослідження загальнонаукових, спеціальних прийомів та методів пізнання дозволило здобувачу якісно обґрунтувати теоретичні та практичні аспекти принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві.

6. Кількість наукових публікацій.

Основні результати і висновки дисертаційного дослідження опубліковані автором у 4 наукових статтях у фахових виданнях з юридичних наук, а також у 2 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях, що підтверджує належний рівень апробації дисертації.

7. Зауваження і побажання до змісту дисертації.

Принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами законодавчо закріплений в нашій державі відносно недавно, відтак дослідження даного питання будуть, безумовно, продовжені. Значна частина питань, що висвітлюються у роботі, підіймаються вперше, а деякі - розглянуті з новим підходом та з урахуванням змін чинному законодавстві. Відмічаємо, що зміст роботи свідчить про те, що дисертант цілком успішно впорався з поставленими завданнями. Разом з тим дисертаційна робота К.О. Кузьменко містить положення, які потребують додаткового з'ясування або обґрунтування, є дискусійними з огляду на сучасний стан правничої науки та судової практики.

Зокрема, автор надає авторське визначення та розглядає питання щодо таких категорій, як «цивільне процесуальне правопорушення» та «зловживання цивільними процесуальними правами». Проте потребує уточнення позиція дисертанта стосовно співвідношення цих понять, адже не зовсім чітко висловлена позиція, чи мова йде про два різних поняття, вони тотожні або ж якесь з них є ширшим за своїм змістом.

У розділі III дисертаційного дослідження наведено досить великий масив судової практики. В окремих випадках не наведено достатніх

коментарів відносно доцільності її застосування, виходячи з теми дослідження.

Розкриваючи у дослідження види порушень принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами на різних стадіях цивільного процесу, автор взагалі залишив поза увагою стадію виконання судових рішень в цивільних справах, хоча, навіть в чинному ЦПК України, цим правовідносинам присвячено цілий розділ.

Втім, висловлені зауваження, побажання не знижують теоретичної та практичної значущості роботи, носять рекомендаційний характер. Дисертація є завершеною працею, автором отримано нові науково обгрунтовані результати, які вирішують поставлене перед ним наукове завдання. Дисертація Кузьменко К.О. за своїм науковим рівнем відповідає вимогам, що ставляться до наукових робіт такого рівня.

8. Відповідність дисертації спеціальності та профілю ради:

Дисертаційна робота Кузьменко Кристини Олександрівни «Принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань (08) за спеціальністю (081) за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 року. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
правосуддя та філософії
Сумського національного
аграрного університету**

Віталій БОЙКО

